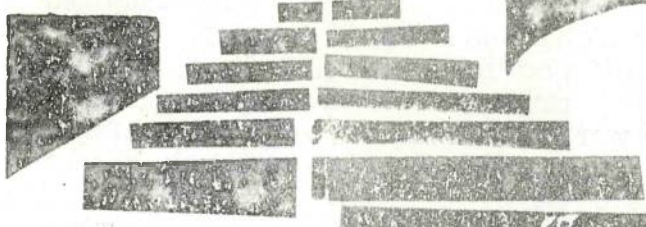

Slovenska

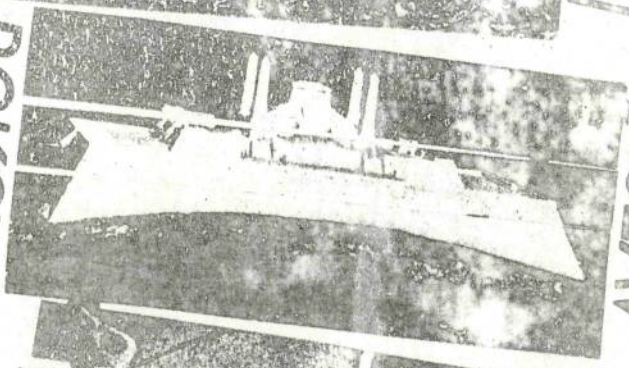
1880-1919

MILAN

RASTISLAV

70 ROKOV

ŠTEFÁNIK

DOBA A OSOBNOSŤ

Ako sme svedkami i v našom čase, menia sa v každej dobe, ba i v jej kratších časových úsekoch, i hodnotenia toho, čo už uplynulo. Hodnotenia minulosti a jej osobností menia sa však nielen navonok pod nátlakmi, teda imputovane, ale vďaka Bohu a ľudskej prirodzenosti menia sa aj vnútorné podľa toho, ako sa vyvíjajú a dozrievajú z poznania a skúseností u jednotlivcov alebo i celých väčších spoločenských skupín, zaujatých o ďalší a lepší vývoj ľudskej spoločnosti. Neraz títo jednotlivci ba celé skupiny, ba i temer celý národ, ako sa to u nás ukazovalo i v r. 1968, stanú sa potom nositeľmi nových myšlienok, nového hodnotenia aj minulosti a osobností ešte prv, než sa k tomu preberú spiatočníci pri vesle. Nejde ani o to, kto prv objavil chyby i východiská, ani o to, či je správne, že sa dopredu vidiacim jednotlivcom či skupinám, osobnostiam v osobitosti i v celkoch, nedostalo zaodstučinenia, ba ešte len ďalších trestov; teraz nám ide o iné! Sme i v našom čase svedkami, ako v rámci zmien hodnotenia minulosti a jej osobností osvojujú si držitelia moci u nás zvrchované právo kriesiť tých, ktorých kázali uvrhovať do zabudnutia a opovrhnutia.

Totalitná moc jedinej vládnucej strany, potažne predstavitelia tejto moci, tvoriaci ani nie desatinu celého obyvateľstva Československej republiky, si od začiatku svojho vládnutia nárokovali právo vládnuť nielen nad všetkými oblasťami života spoločnosti, ale ovládať aj myslenie a cítenie jednotlivých ľudí. Ba možno povedať, že zvlášť upínali svoju vôľu ovládania k osobnostiam výnimočne nadaným alebo inak ojedinelým.

Potrebovali ich talent, ich umeleckú aj inú výnimočnú tvorbu k oslave svojho vládnutia, k vydvihnutiu svojho nevýznamného priemeru i podpriemeru ale i k prizdobeniu a zakrytiu nesvárov svojich justičných omylov, zločinov a hrdelných súdov. Potrebovali ich aj neskôr, keď nadišiel kratučký čas kajania, lebo zase len tvorcovia duchovných hodnôt pomáhali zmyť vinu krásnymi slovami a filozoficko-politickými úvahami. Moc si začala dokonca požičiavať z európskej dvojtisícročnej kresťanskej kultúry na ospravedlnenie princípy nutnosti obeti a utrpenia. Keďže tvorcov svojej slávy potrebovala, zariadila im kaštiele na tvorbu, obsypala ich cenami, laureátstvami, titulmi umeleckými, politickými, ministerskými, vysypala zo štátnej pokladnice hotové poklady na subvencie diel, ktoré ľudia nekupujú, a tak sú stratové. Takto si moc osobností zakúpila, poďmanila, a z národa sa osobnosti strácali; naša doba ich temer nemá. kedysi, keď sa mal voliť nový prezident, bolo ich dosť a dosť na výber. Dnes, kde a koho nájsť na takú úlohu?

Tým väčší však pretrvávajú, vábia nás k sebe, pomýňajú nás, aby sme ich dobu i dielo skúmali, tie osobnosti minulosti, ktoré nezlomila podkupnosť nijakého druhu, ktoré využívali svoje nadanie a lásku k práci nielen pre potreby a pokrok svojho spoločenstva, ale i pre hlbokú vlastnú vnútornú potrebu zdokonaľovať svojho ducha, svoje nadanie. Takéto osobnosti, ale ani ich dielo a odkazy si nemôžu prispôbiť a zneužiť predstavitelia pomíjajúcich totalitných mocí. Ani najsladkejšími slovami svojich spevavých veršotepcov neprivolajú ich k sebe ztade, kam ich chceli odvrhnúť, pre zabudnutie na večnosť. Osobnosti ozaistené sa akémukoľvek násiliu a zneužitiu vzpierajú a pretrvávajú duchovne živé v úcte opravdivého prirodzeného, aspoň vnútorne nedarigovaného spoločenstva, ktoré keď si raz osobnosť vzalo do srdca, nikým a ničím si ju z neho vytrhnúť nedá.

Tu nám práve večne sa v kráse nového zeleného života obrovujúci máj prináša jeden zvlášť dôkazný príklad v pripomienke osobnosti, diela a odkazu Milana Rastislava Štefánika, slovenského a francúzskeho generála a slovenského spoluzakladateľa Československej republiky ! Čo ako bolo bránené našim deťom a vnukom v školách aj inde oboznamenovať sa so Štefánikovým životom a dielom, naše deti, vnuci hoci i nepoučení už srdcom vedia, tušia, a budú čoraz viac vedieť, kto bol, čo robil, ako zmýšľal a čo dosiahol i čo nedosiahol, ale túžil dosiahnuť miláčik slovenského národa, rýtier hviezd a udatný vojak celoboditeľ Štefánik !

Naše nové oslobodzovanie začína sa tiež v mene jeho odkazu a diela, ktoré smerovali k ideálu slobody vernejšej i vrátornej ako k základu slobody celospoločenskej.

Ján Uhorskaj

CHNIVÝ NATUREL

Štefánikovo dielo je na prvý pohľad jediný zázrak. Nikto, kto poznal len jeho slabé telo, už roky chorľavujúce, by nebol uveril, že mohlo byť nositeľom ducha, ktorý bol samá energia, samý pođnet a čin, samá tvorba a samá tvorivá obraznosť; ducha, ktorý mal právo opakovať po Napoleonovi, že nepozná slovo n e m o ž n o s ť. Neraz, keď som počul a neskoršie čítal o Štefánikovej tvrivej činnosti počas vojny, keď doslovne vydupával sily zo zeme, rozpomenul som sa na jeho krédo, že s i l a d u c h a j e n e o b m e d z e n á a ž e n e m á h r a n í c - na krédo, z ktorého sa mi vyznal, keď sme pred rokmi istého čarovného dňa kráčali po štavnatých lúkach do Chantilly, zámku veľkého Condého, tou úchvatnou a slnečnou krajinou Ile de France, jasnou a otvorencu ako milujúce oko. Spomienky na veľkého vojvodu z Ľudovítovho obdobia

nás, prirodzene, priviedli k bohatierskej Corneillovej poézii, ktorej bol Condé veľkým ctiteľom a milovníkom; Corneillova poézia, veriaci v nekonečnú silu ducha a ľudskej vôle a vyznávajúca ich, bola priamym podnetom k Štefánikovmu krédu, na ktoré som nikdy nezabudol - tak ozajstne a tak vrúcne ho totiž predniesol.

Čaro Štefánikovej osobnosti bolo veľké: podmaňovalo si kdekoho. Hoci moje styky s ním neboli časté, predsa v nich boli chvíle, keď Štefánik vystúpil zo seba a dal nahliadnuť do svojej duše. Zoznámil som sa s ním roku 1904 u pani Ruženy Svobodovej. Chodil k nej často, istý čas azda denne, prežíval vtedy akúsi citovú krízu. Nebol vtedy ešte tým mužom veľkého sveta, tým dokonalým zjavom spoločenským, ako ho poznali neskoršie jeho parížski priatelia : bol to vtedy mladý doktor filozofie, hviezdársky odborník, nie práve majetný študent slovenský, ktorý mal vo svojom zovňajšku čosi stiesneného a úzkostlivého, čo býva typické u mladých učencov. Postavou bol podpriemerný, skôr slabší než silný: mal však prekrásne modré oči, plné života a ducha, tvár vážnu a sústredenú, ktorá sa uplatnila až neskôr, keď už nenosil bradu a holil sa, kolmú brázdou uprostred čela medzi obočím a neobyčajne láskavý úsmev, už vtedy trochu melancholický, a ako sa mi zdalo, zhovievavý. Až pobyt v Paríži, styk s francúzskou spoločnosťou a vedou, s francúzskym umením, rozvili, ako sa zdá, všetky sily Štefánikovej osobnosti.

Stal sa z neho v Paríži dokonalý gentleman, občan sveta s ušľachtilou kultúrou vonkajšou i vnútornou. Ak na ňom bolo vôbec kedy niečo provincionálneho, spadlo to z neho samo od seba vo veľkom parížskom svete, do ktorého vnikol hneď po svojom presídlení. Lebo ako Slováč mal Štefánik už prirodzené vlohy i na ozajstnú vonkajšiu noblesu. Možno to znie mnohému našincovi, ktorý nepoznal skutočnosť, nepravdepodobné, ale na Slovensku, medzi slovenskou inteligenciou, bolo vždy oveľa menej diletantstva a malomeštiactva, než medzi českou inteligenciou, ba oveľa viac talentu na ozajstné svetoobčianstvo, než u nás. Slovenský inteligent sa často vyznačuje nielen ohnivou povahou, prekypujúcou vrúcnu silou obraznosti, ale aj jemnejším vonkajším vkusom, a často máva i v zmysľaní čosi veľkorysého, s čím sa v Čechách stretávame oveľa zriedkavejšie. Je to zjavné i zo slovenskej krásnej literatúry. Aby som nemeňoval Hviezdoslava - aj starší, áno konzervatívny, niekedy priam reakčný Hurbar Vajanský má vo svojich lepších chvíľach túto veľkorysost, tento široký myšlienkový obzor a tento vytríbený takt a vkus, ktorý ho spája s dobrým súčasným európanstvom skôr než mnohé podobné zjavy jeho českých vrstovníkov. Stačí, ak ho porovnáme napríklad s Václavom Vlčkom, českým románopiscem podobného literárneho a kultúrneho zamerania, a dáte mi za pravdu. Václav Vlček pôsobí v porovnaní s Hurbanom ako triezvy pedantský strýc, ťažkopádny a kožený filister vedľa prirodzene iskriavého, bohatého básnického a pôvabného ducha Vajanského.

Myslím, že Štefánik bol rýdzi Slováč práve týmito stránkami svojej osobnosti: ustavične to v ňom vrelo, stále prekypoval plánmi, podnetmi, ustavične pracovala i jeho obrazotvornosť. Vynachádzavosť, báдавosť, pravdivosť a mravná i tvorivá nepodkupnosť boli asi jeho osobné dary: ale zariadenosť a vášň, s akými uskutočňoval myslenie vo veľkých rozmeroch, a pritom osobné čaro, spoločenský takt a vkus, jeho rytierskosť a veľkodušnosť - v tých je okrem osobných hodnôt i čosi slovensky typického a vlastného čistému, rýdzemu géniovi jeho kmena.

V Paríži som Štefánika poznal ako ozajstného moderného univerzálného človeka, ako osobnosť, ktorá vedela v sebe spojiť a vyrovnať silu s jemnosťou, odvahou s obozretnosťou, metodické školené myslenie s veľkou citovosťou a vrúcnosťou. Nebolo takého záujmu, ktorý by mu bol býval cudzí. Pamätám sa, ako vrúčne sa rozhovoril istého dňa, keď sme sa parníčkom viezli do parížskeho okolia, o hlboké potrebe krásy a poézie, ktoré v sebe cítil; a inokedy, keď sme boli spoločne navštíviť krásnu súkromnú zbierku obrazov p. Schufenekra v Meudone, na jeho bystré poznámky o umení Van Gogha a Gaugina. Potreboval žiť umocneným životom krásy, sily, jemnosti a viery a bolo mu to rovnako prirodzené, ako potreba dýchať. Nestacil mu jediný život, bol by potreboval viac životov, aby ukojil svoj smäd po tvorbe a činoch, po pravde i kráse, myslení i bádaní: a pretože myslel stále vo veľkých obrysoch, vzniklo tým možno aj čosi romantické alebo fantastické okolo neho. Mnohí mali takýto dojem z jeho osobnosti, stretol som sa s tým v písomných spomienkach na neho i pravdepodobne sa s tým ešte stretnem. Ale je to nedorozumenie, kľam. Štefánik nebol fantastická hlava. Mal len potrebu žiť celým, nerozdeleným, plne rozkrídleným životom. Mal to, čo nazýva Goethe exaktnou predstavivosťou. Poznal a tušil viac súvislostí, viac spriaznenia, viac jednoty medzi vesmírnymi vecami ako iní. Preto rozmýšľal vo väčších obrysoch než iní; smeroval k celku a k jednote: buďoval celky a jednoty.

Bol to v jadre svojej bytosti filozofický duch, preniknutý predtuchou veľkej jednoty, životnej i vesmírnej pravdy a krásy. Nebol odborníkom v zmysle obmedzenom: bol odborníkom iba v zmysle ozajstnosti, ale entuziazmus mu bol vždy krídlom, na ktoré sa spoliehal a o ktoré sa opieral. V čase, keď som sa s ním v Paríži stýkal - pred trinástimi rokmi - bol vášnivo zahĺbený do štúdia filozofických spisov matematika H. Poincarého, o ktorom hovoril s veľkou úctou. Čítanie Poincarého odporúčal v tých časoch aj pani Svobodovej a dal jej vtedy i jedno jeho dielo "La science et l'hypothèse". Zdá sa mi, že to bol Štefánikov vlastný vedecký typ, tento duch, spájajúci ostrú pojmovú analýzu s plným uvedením tvorivej odvahy, skepsu s entuziazmom i vierou v nový a osobný útvar.

Mal rád úprimnou láskou francúzku vedu, francúzsku kulturu i spoločnosť: no nebola to láska nekritická. Vedel aj tu ostať bystrým pozorovateľom a posudzovateľom, a pamätám s určitosťou, ako vtedy v rozhovore so mnou vyčítal aj Francúzom nejednu slabosť. Ale pri všetkej svojej svetovosti, pri tom všetkom, že žil podľa západného kultúrneho zmysľania, a že ho spoluvytváral, svojimi koreňmi hlboko tkvel v rodnej slovenskej pôde. Osou jeho veľmi rozľahlého a bohatého myšlienkového sveta bola rodná slovenská dedina, jeho Košariská; sem, na Slovensko sa vracal zo všetkých svojich rozletov obrazotvornosti a tvorivej myšlienky. Lebo nepoznal vedu pre vedu, ale vedu pre život. Hlavným cieľom vedy mu bol človek: človek čoraz vyšší, lepší, mocnejší a zároveň i jemnejší. A tohto vyššieho človeka si nevedel predstaviť bez pravej národnosti; národnosť mu bola prostriedkom k vyššiemu ľudstvu. Odtiaľ pramení jeho vášnivé nepriateľstvo, tvrdý, nezmieriteľný odboj proti znehodnocovateľom ľudstva, proti utlačovateľom národností, v konkrétnom prípade proti Maďarom. Boli mu zároveň prízriteľmi prírody, urážateľmi a popieračmi Boha a jeho poriadku.

Neexistovala preňho veda bez slobodného človeka: veda nemala zmysel, pokiaľ jeho bratia trpeli v okovách. A pre slobodu mal najjemnejší zmysel a najúzkostlivejšie svedomie. Bola mu nielen hmotnou podmienkou akejkoľvek tvorby, ale i cieľom ako hodnota mravná. Aj o tomto som s ním hovoril istého nezabudnuteľného parížskeho večera.

A tu je vyšší zrný uhol, ktorý vnáša jednotu do všetkej Štefánikovej činnosti, do činnosti vedeckej, organizátorskej i vojenskej. V jeho krásnej, veľkej osobnosti nebolo trhlín a dier, svárov a rozporov; všetko plynulo jedným melodickým tokom sily, dobra a tvorivej a výkonnej lásky.

F. X. Šalda

Na ceste z Ruska do Európy plávala naša loď okolo ostrovov dvojakeho druhu: niektoré, sopečné, za jednu noc sa vynorili, a zase za jedinu - zmizli. Ale iné koralové, trvajú veky: ak vôbec možno niečo na tomto svete nazvať večným, sú večné. Miliony a miliony drobných zvieratiek ukládajú po stáročia pot svojej práce, a výsledok: najtrvalejšia pevná zem, ktorá existuje. To nám ukazuje cestu, nech náš národ nie je ako tie sopečné ostrovy ... práca, usilovná práca, ako tá, z ktorej povstáva ten nerozberný koralový ostrov ...

gen.M.R. Štefánik

/ úryvok z posledného rozkazu čsl. legionárom v Taliansku/

ŠTÚDIA K HVEZDÁRSKEMU PORTRÉTU DR. MILANA ŠTEFÁNIKA

Rozprávaním bez konca bez kraja, akým sú len príbehy Tisíc a jednej noci, na ktoré sa Štefánik ešte i na sahar-
skej púšti v máji r. 1909 rozpomínal, - bolo by aj roz-
právanie o ňom, keby sme mali dopodrobna rozviesť celý je-
ho pohnutý život, bohato naplnený nevsednými snami a skut-
kami. Koľko len krajov, svetadielov už aj len ako hvezdár
pochodil, koľko morí, oceánov preplával ! koľko len nebes-
kých úkazov, pohybov hviezd, komét, zatmení Slnka i Me-
siaca, zrkadlení rovníkových svetelných úkazov odpozoro-
val, koľké vysočiny, pohoria s najvyššími, ľadom skutými
štítmi zdolával, koľko závratných priepastí v trhlinách
ľadovcov preskákaval, koľkými púšťami, savanami sa na chr-
toch tiav, koní, ale i peši a bosky preniesol, koľko roz-
ličného domorodého obyvateľstva civilizáciou nedotknutých
krajov, ľudí najrozličnejších rás a náboženských vyznaní
spoznal v Afrike, Ázii, V Severnej i Južnej Amerike, v Au-
strálii, ba i na mnohých ostrovoch v Tichom oceáne na juž-
nej pologuli sveta. Koľko len lásky zasial do srdc pros-
tých i kultivovaných bytostí, koľko iskier svojej bohatej
invencie rozsypal okolo seba medzi učencami, umelcami, slo-
venskými poprednými i prostými ľuďmi v dobe, ktorá potre-
bovala ich odvahu, nadšenie ba i obeť. Koľko krásy v prí-
rode všade po svete nachádzal, koľko hodnôt umenia staro-
vékeho, mladšieho i celkom novodobého objavil po múzeách,
obrazárnach, v kostoloch, ale aj v jaskyniach pradávnych
ľudských predkov, na ruinách starých klasických stavieb,
pod holým nebom nad morom ... Koľkými len rečami oslavo-
val ľudí, lebo ovládajúc síce len niekoľké zo svetových
rečí, vedel sa živou rečou srdca priblížiť k duši každé-
ho človeka a bol preto všade doma.

- - -

- Koľko len životov chce ten chlapec prežiť ? -
zavzdychal si nersz otec Pavol Štefánik pred matkou, keď
už na školách začali obaja u syna Milana pozorovať až veľ-
mi všestranné záujmy a ambície. Popravde to rodičov ani
reprekvapovalo, pretože už dávnejšie sledovali u tohto
svojho v poradí dvanástich detí šiesteho dieťaťa, žiaľ
často i chcraého, až nevsednú aktivitu, zápalitosť, ako i
neskrotnú zvedavosť. A k všetkému ešte i neobyčajne útlo-
citnú prítulnosť ! Milanko bude pľacovať, vela pľacovať,
- švitorilo už štvorročné chlapča, guľajúc po domácich
belasými očiskami, svižko obehujúc dvor, záhradu aj faru,
- nuž a tak Ježiško v dohode s rodičmi už od mala nosil
Milankovi pod stromček najčastejšie hrabličky, lopatky,
motyčky, rozličné drevené nástroje, možno pre detské rúč-
ky este aj nevhodné, lenže chlapček hneď každým nástro-
jom šikovne a bezpečne narábal. A tá jeho zvedavosť, poč-
núc od červíka v zemi až po najvyššiu hviezdu na košariš-
skom nebi ! Otec, niekedy už aj netrpezlivý z chlapcovho

neustáleho dobiedzania, mu raz aj odvrkol, - Ale id', ty filozof ! - Chlapec s plačom bežal zaraz do kuchyne k mame, či je on naczaj nejaký filozop, - šak mamulienka, Milanko nenie nijaký filozop ! - Museli veru odvolať, že nie ! On len bude vela p'jacovat, velmi a stále p'jacovat. Aj veľa - veľa "vyduží". Tieto slová prvý raz vyriekol už päťročný, keď vraj vo vyskej horúčke zápasil s ťažkou chorobou, s ovčími kiahňami, spolu aj s mladším bratom Fedorkom v susednej postielke, v izbe oddelenej od ostatných. "Vydužal", iba si chrastičky na lícach, čielku, brače i nose postrhal i rozkrabal, ostali z toho jazvy na celý život. Ostala aj jedna najbolestnejšia v srdci, celoživotná to živá spomienka na Fedorka, ktorý tam pri ňom "nevydužal", ale mu stihol poďarovať škatuľku s chrobáčikom.

Úsudky o Štefánikovej mimoriadnej vnímavosti, o všestrannej nadanosti, dobroserdečnosti, ale aj o sklone k vodcovstvu pri chlapčenských hrách a neskôr pri spoločenských prvých príležitostiach, opakovali sa potom zo strany učiteľov i profesorov na všetkých školách, počnúc ľudevou košarišskou a končiac gymnaziálnou šopronskou v Uhorsku. Usilovnosť, znalosť predmetov, chovanie, všetko výborné alebo veľmi dobré. A pri všetkom plnení školských povinností s výborným prospechom i neustále rozširovanie vzdelanosti, čítanie kníh, prednášky na samovzdelávacích krúžkoch, dokonca prednesy z vlastnej básnickej tvorby. To pokračovalo aj v Prahe od r. 1898 počas Štefánikovych vysokoškolských štúdií na Českej vysokej škole technickej i na Filozofickej fakulte Karlo-Ferdinandovej univerzity, kde bol v r. 1904 promovaný na doktora Filozofickej fakulty v obore astronómie. V Prahe sa okrem študentskej spolkovej činnosti stal aj stálym prispievateľom článkov o postojoch, položení aj zápasoch Slovákov s praktikami uhorsko-maďarskej supremacie, a to v časopise "Čas", ktorý bol založil profesor, filozof a publicista, do r. 1893 aj poslanec ríšskeho rakúsko-uhorského snemu Dr. Tomáš Garigue Masaryk; časopis redigoval ako hlavný redaktor Masarykov spolupracovník prof. Dr. J. Herben. Do časopisu prispieval na sklonku 19. storočia i slovenský modik Dr. Vavro Šrobár aj iní Slováci, študujúci na sklonku 19. a v začiatkoch 20. storočia na pražských univerzitách, ktorí súčasne založili vlastné politické združenie okolo vlastného časopisu s názvom "Hlas". Hlasisti potom svoj politický program, aký boli načrtli a započali už v spolku Detvan v Prahe ešte ako študenti, rozvíjali i cez ďalšie predvojnové roky, keď už ako predstavitelia slovenskej vysokoškolsky vzdelanej inteligencie pôsobili na Slovensku, a rozvíjali i realizovali tento program jeho dovršením až do ukončenia prvej svetovej vojny, do vytvorenia nového Československého štátu. Cez všetky roky rozvíjania tohto programu, v jadre založeného na demokratických zásadách,

spolupracoval s nimi z cudziny aj Dr. Milan Štefánik, a to nielen ideálne, radami i poradami a stretaniami počas svojich návštev na Slovensku, ale aj príspevkami, ktoré uverejňoval v slovenských časopisoch, ba snažil sa pomôcť k podvihnútiu úrovně národných, demokratických a kultúrnych tendencií slovenských aj pôžičkou francúzskeho kapitálu z francúzskych bánk, s ktorými v Paríži vyjednával. Počas vojny, keď už mal iné úlohy sa takáto spolupráca nemohla ďalej rozvíjať, ostala teda len sprievodným činom, vlastne-neckou bočnou aktivitou popri jeho hviezdárskej činnosti v období jej trvania v Paríži aj po svete, od r. 1905. až do r. 1914.

O záujme Milana Štefánika o hviezdy už v jeho útlom veku existuje viac spomienkových príbehov, podaných jeho súrodencami, jedna napríklad o tom, ako si Milanko už ako malý chlapček večer čo večer pristavoval k obloku fary vysokú stoličku a vyliezal na ňu, aby sa pred uložením k spánku pekne rozlúčil na dobrú noc aj so svojou hviezdíčkou, ktorú vidal najjasnejšie žiarit na košariskom nebi. Neskôr zase, vraj už ako gymnazista, si cez letné prázdniny zriadil svoju prvú hviezdársku pozorovateľnú v otcovskom sade, kde sa s celkom primitívnym ďalekohľadom, vylepšeným vlastným nápadom, nejakým technickým zásahom, zavesil vraj do koruny ovocného stromu, odkiaľ potom pozoroval večer až do hlbokéj noci už nielen tú svoju jedinú, najžiarivejšiu, ale aj iné hviezdíčky, hviezdy aj hviezdne sústavy.

S pribúdaním rokov a postupom do vyšších tried v školách pribúdali aj astronómické vedomosti z odborných kníh maďarských a nemeckých, akých sa vyskytlo dost aj na košariskej fare, kde pán farár okrem čítania náboženských kníh nachádzal dost času i na rozličné odborné knihy svetské, a to v rozličných jazykoch. U študenta Milana prejavili sa výrazne aj technické sklony, bol presný kresliar, ale i prakticky hocičo opravil, vymyslel, takže s vynikajúcimi známami z fyziky, rysovania i matematiky rozhodol sa po maturé ísť študovať na vysokú školu technickú do Prahy. Ako výborný študent získal i štipendium z viacerých zdrojov. Aj Ján Botto, ktorý prišiel tiež z malej dedinky do Prahy, a písal i nádhorne básne /neskôr sa stal z neho známy básnik Ivan Krasko/ prišiel podobne ako Štefánik s výhľadmi na štipendium študovať na českú techniku. Technika, to bol trend a fenomén novej doby. Koncom 19. storočia slávila už svoje triumfy všelikde na svete dokonca i v umení ! Už nebolo v cudzine ani v Prahe na vysokých školách toľko slovenských filozofov a teológov ako kedysi, prevládali technici, lekári, ekonómovia, právnici.

A predať, napriek tomu, že Štefánik na technike s úspechom

skladal skúšky, že mal vo výhlade po skončení štúdia dostať nejaké výnosné miesto, vzbĺkla v ňom zrazu znovu jeho veľká láska, hviezdy ! Stačilo, aby sa na hodinách praktického cvičenia trochu hlbšie zadíval do ďalekohľadu v kabine obľúbeného profesora Zengra, už bol v zajatí kráľovnej všetkých vied, - astronómie !

Tak sa stalo, že hneď po prvom roku úspešného štúdia na vysokej škole Technickej v Prahe prestúpil z vlastného rozhodnutia a k nemalému znepokojeniu svojich rodičov i mnohých priateľov na Filozofickú fakultu Univerzity Karlo - Ferdinandovej na obor astronómie. Jeho rozhodnutie bolo pevné, na celý život. Darma ho zo všetkých strán odhovárali, aké je povolanie astronóma nevýnosné, - on sa vraj prebije !

Do nekonečna by sme mohli hádať, čo ho až natoľko k tým hviezdám vábilo, čo ho k nim aj od techniky odtiahlo. Veď ešte ani taký Ján Botto, budúci slávny básnik Ivan Krasko, by sa za nič na svete nebol dal ani astronómou, ani filozofiou, ba ani len literatúrou od svojej istej techniky odvábiť ! Prečo však Štefánik, nadaný technik, ba vedecky zameraný človek, s exaktnou predstavivosťou ?

Ak však platí, že hlavné znaky budúcej osobnosti, jej celého zloženia, sklonov i smerovania, zakodujú do nej už jej zážitky v detstve, nemohlo to byť u Štefánika nič iné než hviezdy, žiariace na voľnom košariskom nebi, čo ho navždy tak očarili, že na ne svoj osud zavesil. Ale čím ? Či žiarivým čistým trbletom na tmavom nebi, vysokou polohou nad zemou ? Alebo záhadnosťou celého vesmírneho okolia, jeho zmyslu i trvania ? Alebo sa mu hviezdy zaľúbili preto, lebo podobne ako vianočný stromček počas pohody, prežiarenej láskou, aj ony žiaria, ibaže nielen na Vianoce, ale stále, noc čo noc ? Akokoľvek bolo, myslím, že hviezdy zobudili v Štefánikovi básnika, že spravili jeho dušu prístupnou každej kráse, ktorá je akási vyššia, čistá, ktorá sa nepoddá a vábi stále vyššie. Lenže tie hviezdy zároveň ako každá láska, ktorá túži i po poznaní milovaného predmetu či bytosti, zobudili v ňom i vedáтора, ktorý chce stále viac a viac vedieť, a to sa mu stalo osudným v zmysle menej šťastnom, ale výsledne i veľmi prospešnom.

Keď totiž na vysokoškolských štúdiách v Prahe vedel už o hviezdach veľkú časť z toho, čo sa vtedy z kníh, prednášok i z praxe v jeho položení študenta dalo vedieť, keď už si bravúrne vypočítal vzdialenosť Slnca od Zeme mierkou najvyšších horských štítov, - keď sa už dokonca začal rozohňovať nad výskumom modernými astrofyzikálnymi metódami, - začala sa pred ním, akoby zrazu prekračoval hraničnú čiaru poznania, rozostupovať bezodná priepať ničoty, a to mu vyrazilo dych. Zažil vtedy obdobie dost ťažkej duševnej krízy. Dovtedy sa bol upínal ku svojim hviezdám, k Slncu i Mesiacu ako k niečomu absolútne čistému, dokonalému, večnému, zrazu sa však uvedomil, pretože mu to veda aj presne dala poznať,

- že nielen človek, zem, všetko pod hviezdami na svete vzniká, ale že aj tie sú hore vystavené neustálej zmene, triedeniu, rozpadu a zanikaniu, je i tam len otázkou času, keď miesto zaniknutých hviezdnych sústav a súhviezd vzniknú raz nové ... ale kde je koniec, kde začiatok toho kolotoča vzniku a zaniku, kde vrchol, kde úplná ničota, kde aspoň záblesk istoty, nejakého vysvetlenia? V úzkostlivej vnútornej tiesni, zvýšenej ešte osobným sklamaním, nepomáhali mu ani podnetné, pozitivisticky fundované prednášky univerzitného profesora T.G. Masaryka, ani Masarykove diskusie so študentmi v jeho skromnej, ale pohostinnej domácnosti, kam i on chodieval, nepomáhali ani iné spoločenské príležitosti, útechy z priateľských vzťahov, - pomohol si len sám, keď sa po dosť dlho trvajúcej letargii náhle rozhodol zmobilizovať všetky svoje duševné sily : odcestoval do Zürichu vo Švajčiarsku, na celý polrok štúdia prepísal sa z pražskej Karlovej univerzity na Zürichskú Filozofickú fakultu odbor astronómie a dal sa do práce. Študoval, pracoval, chodil na prednášky, zadovážil si vzácne vedecké podklady pre diplomovú prácu z univerzitnej knižnice v Miláne ; polročné štúdium s úspechom absolvoval a na prázdniny sa umiestnil ako laborant - elév v optickej dielni vynikajúceho švajčiarskeho optika a výrobcu jemnej mechaniky majstra Emila Schaera v Ženeve. To bola preňho tá najlepšia príprava pre budúce hviezdárske povolanie ! Navyše i vynikajúci o niečo starší priateľ v osobe majstra Emila Schaera ! O tom sa presvedčil veru neraz i neskoršie, už ako úspešný astronóm a známy cestovateľ. Vďaka ženevskému majstrovi, mal vždy v bezvadnom poriadku svoje prístroje, sám si ich vedel nielen opravovať ale i zdokonaľovať, ale tie najdrahocenejšie a neraz i obrovské a ťažké prístroje mu Schaer na ďaleké cesty požičiaval. Ako z ich korešpondencie vysvitá, Schaer Štefánikovi vždy svoje drahé prístroje vďačne požičiaval, pretože ich dostával nazad s veľkou vďakou a v naprostrom poriadku, dokonca s návrhmi na vylepšenie nejakých súčiastok, alebo aj s ponukou iných priateľských služieb obchodného a vedeckého rázu.

- - -

Ďalším podobným šťastím na hviezdárskej dráhe bolo jeho stretnutie s usľachtilým, odborne vysoko uznávaným, ale už 80 ročným čestným riaditeľom hviezdárne v Meudone, hviezdárom Janssenom. Janssenovi, dobrosrdečnému vedcovi nadaného intuíciou, sa Štefánik, ktorý hneď po promócií prišiel do Paríža hľadať svoje hviezdárske šťastie, zapáčil na prvý pohľad. Oblúbil si ho, umiestnil ho v Meudone, zapracoval ho ako svojho pomocníka do bežnej vedeckej práce v hviezdárni, no podnikol spolu s ním i výskumnú cestu do Španielska, a tam práve sa dostalo Štefánikovi, ešte elévovi, najlepšieho poučenia pre pozorovania zatmenia Slnka od jedného z najlepších svetových znalcov v tomto odbore, akým Janssen bol. Pod Janssenovou ochranou podnikal potom už i ďalšie hviezdárske výskumné cesty do sveta, uvádzal sa do redakcií odborných hviezdárskych časopisov, kde publikoval svoje práce, s ním prichádzal aj do francúzskych hviezdárskych krúžkov, absolvoval aj svoje prvé medzinárodné

hvezdárske kongresy ako jeho sprievodca, takže kým ho ostatní hvezdári okolo Janssen, žiarliví na mladého začiatčníka cudzinca, nevyštvali z meudonskej hvezdárne a kým čoskoro na to Janssen i neumrel, mal už Štefánik všetky najťažšie počiatky uvedenia sa do francúzskeho vedeckého sveta vďaka i Janssenovi za seba. Ťažkosti existenčné neustále boli, ale prebítal sa cez všetko vďaka svojej húževnatosti a ochoty zvládnuť najťažšie úlohy, spojené s vedeckým výskumom. Po r. 1912, keď mu francúzske úrady v dôsledku vlastnej úradnej iniciatívy udelili francúzske občianstvo, sa i jeho finančná situácia zlepšila. Popri vedeckých úlohách, aké dostával naďalej od francúzskych vedeckých úradov, ktoré ho vysielali do sveta, dostával ako bočné úlohy aj úlohy meteorologického merania a zakladania meteorologických staníc najmä na ostrovoch v Tichom oceáne, stojacich v ceste lodnej medzinárodnej dopravy. V r. 1913 dostal aj svoju v živote vôbec prvú dôležitú diplomatickú úlohu z vyšších francúzskych vládnych kruhov, ktorú zvládol nad všetko očakávanie. Tšlo o to, že Nemci, ktorí chceli robiť expanziu aj smerom do Tichého oceána, chceli pod rúskom založenia rozličných staníc na ostrove Galapagos presadiť si v Tichom oceáne svoj politický mocenský vplyv. Ako Equador, tak ostrovy Galapagos však podliehali francúzskemu vplyvu, a Štefánik mal tento vplyv obrániť a upevniť, aby equádorská vláda nedovolila Nemcom preniknúť na galapagské ostrovy. Štefánik v skutočnosti Nemcov i časove predbehol a s equádorskou vládou v mene francúzskej vlády uzavrel zmluvu o založení staníc na ostrovoch Francúzmi. To bola pre Francúzov najmä v predvečer svetovej vojny veľká vec. Štefánika odmenili vládne kruhy za túto diplomatickú misiu čestným rytierskym rádom. Štefánikovi však naďalej bola hlavnou astronómia; výskumy, pozorovania robil aj v hvezdárni v Equádore, mal zase v pláne znovu i cestu na Tahiti, kde chcel realizovať svoj najväčší hvezdársky sen, - postaviť si vlastnú hvezdárňu. Zdalo sa mu, že už bude môcť pri lepších príjmoch získať aj viac iných záujemcov na vytvorenie družstva, ktoré by hvezdárňu dalo postaviť. Hovorieval, písal si o tomto projekte už dávnejšie aj s optikom Schaerom, bez ktorého si hvezdársky výskum v novej hvezdárni už ani nevedel predstaviť. Aj doma o tomto pláne vedeli, ale príliš mu nepriali, radšej by boli, keby sa usadil doma. No on chcel túto vec dovršiť, už aj preto, lebo veľs energie už na ňu bol vynaložil, a rechat napoly improvizovanú stavbu a prístavky na Tahiti bez dovršenia, by bola bývala strata. Ktovie, čo všetko ešte plánoval, či naozaj chcel na Tahiti raz ostat v novopostavenej hvezdárni, či z nej ako prechodnej pozorovacej stanice prejsť neskôr do Európy, nevedno. Vtom však vypukla vojna, ktorá úplne zmiatla jeho veľký hvezdársky sen, nebolo ani pomyslenia na vedeckú prácu. Pochopil hneď svoju úlohu, svoje nové možnosti v strašnej, no predsa len novej rozličné možnosti núkajúcej medzinárodnej situácii. Ako francúzsky občan narukoval do francúzskej armády, v ktorej sa hneď prihlásil za pilota a začal hneď rozmýšľať i konať tak, aby z jeho služby vo francúzskej armáde vzišiel i prospěch pre Slovensko. Zdá sa, že si zvolil vojenskú leteckú službu i preto, lebo

v takejto službe ostával predsa len akosi bližšie ku svojim hviezdám, než keby bol zaradený ku kanónom na zemi. Možno sa hneď i na to upriamoval, že v službe vojenského pilota využije aj svoje meteorologické znalosti.

Keď sa tak z odstupu dôb dívame dozadu na vojnový prevrat roku 1914 - 1918, na tú veľkú premenu, ktorá urobila škrt cez Štefánikove hviezdárske plány, ale zároveň ho priviedla cez všetky hodnosti vojenské až k hodnosti generála v radoch vojsk Veľkej Dobody, ktorá porazila v rámci všetkých porazených centrálnych mocností i Rakúsko-Uhorsko a otvorila tak cestu zakladaniu nových národnostných štátov, dostávame sa do rozpakov, ak máme usúdiť, či celý tento zvrät bol pre Štefánika osobne výhrou či prehrou. Pre nás, ďalšie generácie kedysi utláčaného slovenského rodu, ktorý sa v novej Československej republike predsa len prebral a napriek všetkým jej nedostatkom mohol sa lepšie rozvíjať, než za Rakúsko-Uhorska, bolo však veľkým šťastím, že sme mali svojho Štefánika, svojho slovenského spoluzakladateľa Československej republiky, ale bolo pre naše povedomie šťastím i to, že sme ho mali aj ako hviezdára, pred vojnou, lebo svojím prienikom do sveta a úspechmi povýšil k svetu celý svoj rod. "Babka Kubovička, ten i ten, celý ľud cíti sa tu byť skrz teba povýšený," ako mu písala i matka v jednom z listov ešte kým bol len mladým slovenským hviezdárom vo veľkom Paríži, ale už skúseným cestovateľom na pútiach za nebeskými úkazmi po všetkých kontinentoch sveta.

Hana Ponická
/Bratislava, 15. 3. 1989/

SLOVENSKÝ ASTRONÓM

Objavovanie zabudnutých vedeckých pracovníkov, ktorí žili napríklad v XV. storočí, nám pripadá prirodzené. No mrzí a zaráža nás zabúdanie na takých, čo žili v našom storočí. Taký osud stihol slovenského hviezdára - jediného vo svojej dobe - M.R. Štefánika, ktorý pracoval na jednej z najvýznamnejších hviezdární sveta, v Meudone pri Paríži, u Janssenov, jedného z najväčších astrofyzikov vôbec. Bol priekopníkom vtedy najmodernejšej metódy štúdia Slnka - spektroskopie. Štefánika, ktorého si osobne zvlášť obľúbil, aj ako pracovníka si ho vysoko vážil, poveroval dôležitými úlohami.

Štefánik bol vyznamenaný ako astronóm cenou Francúzskej akadémie vied a poctený Janssenovou cenou Francúzskej astronómckej spoločnosti. Na ten pomerne krátky čas, ktorý sa mohol venovať astronómii od svojho príchodu do Paríža - po vypuknutie prvej svetovej vojny, to bol pozoruhodný výsledok, ako aj množstvo jeho publikovaných prác. Nebolo to ani celých desať rokov! A vlastne na tú ozaj koncentrovanú vedeckú činnosť - priamo v hviezdárni pri Janssenovi - mal len zo tri roky, pretože si vyžadovala množstvo praktických pozorovaní, spojených s cestovaním. Prakticky precestoval celý svet.

Štefánikove cesty po svete si vyžadovala jeho vedecká práca: spektroskopické štúdium Slnka, ktorého zakladateľom bol Janssen, sa bez pozorovaní z rozličných miest zemegule nezaobišlo. Preto chodil Štefánik po moriach i všetkých piatich svetadieloch za zatmeniami.

To isté platí pre jeho horolezecké výstupy do veľkých výšok, nad najšpinavšiu, najhustejšiu vrstvu atmosféry, ktorá pôsobí ako filter, pre astronómov nežiaduci. Aj tieto výstupy boli pracovne nevyhnutné, nemožno ich hodnotiť inak. A fakt, že Štefánik vykonával všetky najťažšie úlohy, aké priňášal plán vedeckej práce, možno hodnotiť prosté a jednoducho ako pracovnú obetivosť.

Od r. 1905 do r. 1912 vyšlo Štefánikovi v "Comptes rendus" v publikáciach Akadémie vied v Paríži 12 vedeckých prác a správ. Sú to zväčša správy a pojednania o spektrálnych pozorovaniach Slnka, telurických absorpciách v slnečnom spektre a slnečných zatmeniach. Nejde tu len o výsledky rutinných pozorovaní, ale aj o námety pre nové metódy pozorovania a originálne úpravy v konštrukcii prístrojov.

Hlavné zásluhy Štefánika hvezdára z niekdajšieho dobového hľadiska celosvetovej astronómie spočívajú v rozvíjaní a uplatňovaní progresívnych smerov astrofyziky, najmä v úsilí o využitie predností vysokohorských observatórií a observatórií na južnej pologuli pre astronómické pozorovanie. Správnosť oboch projektov /Mont Blanc a Tahiti/, ktoré sa Štefánikovi pod vplyvom vonkajších okolností nepodarilo doviesť do konca, potvrdil ďalší vývin astronómie. Štefánikove práce na Mont Blancu priniesli v ďalších rokoch rozhodujúci pokrok vo viacerých oblastiach astrofyziky, najmä solárnej fyziky. Mali podľa všetkého vplyv na vybudovanie francúzskeho horského observatória na Pic du Midi /výška 2.850 m/, a Štefánik nesporne patril medzi predchodcov profesora Lyota, ktorého konštrukcia koronografu pre Pic du Midi bola jedným z najvýznamnejších pokrokov vo výskume Slnka vôbec. Význam budovania observatórií na Tahiti možno doložiť zase skutočnosťou, že práve pozorovania na južnej pologuli viedli v r. 1912 a r. 1913 Leavittová a Hertsprunga k objavu metódy na určovanie vzdialeností z jasnosti a periódy cefeíd, ktorá revolučným spôsobom rozšírila poznatky o vzdialenostiach vo vesmíre. Nedostatok observatórií na južnej pologuli pociťuje astronómia ešte i dnes a plány na budovanie všetkých observatórií v južnom rovníkovom pásme sú stále veľmi aktuálne.

Štefánik bol vo svojej dobe prakticky jediným slovenským výkonným hvezdárom a osvedčil sa i v rámci svetovej astronómie ako schopný vedecký pracovník s veľkou iniciatívou a dobrou orientáciou v aktuálnych problémoch.

Príloha z rozhovoru H.P. s Ľudmilou Pajdušákovou,
Skalnate Pleso r. 1967

ŠTEFÁNIKOVA MOHYLA NA BRADLE

Generál Milan Rastislav Štefánik tragicky zahynul v nedeľu 4. mája 1919 neďaleko letiska Vajnory /dnes časť Bratislavy/. Štefánik spolu s T.G. Masarykom a E. Benešom tvoril trojicu vedúcich predstaviteľov čs. zahraničného odboja počas 1. svetovej vojny. Preto jeho smrť pri havárii lietadla sa bolestne dotkla najmä tých, ktorí začali budovať Československú republiku.

V ten deň v Skalici sa konala slávnosť sadenia lipy slobody za účasti viacerých predstaviteľov politického života. Medzi účastníkmi bol aj architekt Dušan Jurkovič, ktorý v novom štáte zastával funkciu komisára pre zachovanie umeleckých pamiatok na ministerstve s plnou mocou pre správu Slovenska. Slávnosť v Skalici bola narušená správou o smrti Štefánika. Na druhý deň, t.j. 5. mája, Jurkovič spolu s dr. Pavlom Blahom cestoval zo Skalice do Bratislavy. Podľa spomienok Jurkoviča: "Skôr ako sme nasadli do vlaku, bol som rozhodnutý pochovať generála Štefánika na Bradle, plniac tým jeho poslednú vôľu a podľa toho ju zmyslom symbolickým, aby odpocíval vo svojej rodnej pôde, posvätenej prvými obetami zápasov našich otcov za slobodu slovenského národa, vedľa svojho otca na Košarických." Rodná pôda - to je obec Košarická, kde sa Štefánik narodil 21. júla 1880 v rodine evanjelického farára.

Jurkovič získal súhlas rodiny Štefánikovej a slovenských politických predstaviteľov na čele s dr. Vavrom Šrobárom, aby Štefánika pochovali nie na cintoríne v košariskách pri hrobe jeho otca /zomrel r. 1913/, ale na vrchole Bradla, vysokom 544 m, odkiaľ je nádherný rozhľad na okolitý kopaničiarsky kraj. V slovenských pomeroch bol to unikátny nápad.

Posledná rozlúčka bola v Bratislave 10. mája a pohreb sa konal v nedeľu 11. mája na Bradle. Spolu so Štefánikom pochovali aj troch talianskych letcov, ktorí s ním zahynuli v lietadle. Jurkovič na pohreb spomínal takto: "Ja pre svoju osobu pokladám pohreb generála Štefánika na Bradle za svoj najväčší a najodvážnejší umelecký čin. Kto videl jeho tajomný návrat za májovej noci na Brezovú, pohrebný sprievod z Košarísk na Bradle, za krásnej slnečnej pohody v zakvitnutých alejách čerešňových, za spevu škvoránkov, tomu nikdy táto chvíľa z pamäti nevyumizne."

Úprava hrobu s kamenným krížom bola dočasná. Jurkovič húževnato a cieľavedome presadzoval realizáciu definitívneho náhrobku. O svojom zámere uviedol: "Zo smútočnej slávnosti pohrebnej výzdoby temena Bradla vytryskli už vtedy prvé obrysy dnešnej mohyly. Stupňovite sa zdvíhajúce masy ľudu podmienili si úpravu terás ku každoročnému zhromaždeniu v pamätných dňoch, ku ktorým zvali by v predvečer obetné hranice, svietiace do všetkých štyroch strán. Štyri pylóny, štyri stĺpy chrámu Svatovítovho pnuli sa k hviezdenej bani nebies už vtedy a hlásali do diaľky symbol štvornásobného hrobu. Toto všetko v základe i myšlienkou i rozmermi bolo prenesené i do projektu definitívneho a dnes už postavenej mohyly."

Jurkovič sa v rokoch 1919 -1920 zaoberal projektom mohyly. V roku 1920 na výstave čs. umenia v Bratislave vystavoval vo veľkých obrysoch vypracovaný návrh pomníka. Dňa 28. februára 1920 sa utvoril Spolok pre postavenie mohyly gen. M.R. Štefánikovi na Bradle, ktorý uskutočnil finančnú zbierku na stavbu. Spolok mal sídlo v Bratislave a jeho prvým predsedom bol dr. Emil Stodola. V roku 1921 Jurkovič písal na MNO v Prahe, že vypracoval plány na úpravu hrobu generála Štefánika na Bradle. Bol to však projekt bez detailných stavebných plánov.

Medzitým v roku 1921 na želanie rodiny z dočasného hrobu na Bradle exhumovali telesné pozostatky dôstojníka talianskej armády. Jurkovič s tým nesúhlasil a svoje stanovisko publikoval v Slovenskom denníku z 13. marca 1921.

Nezabudlo sa ani na miesto tragickej havárie. Dňa 5. mája 1923 na tomto mieste odhalili pamätný areál /mohyla v Ivánke pri Dunaji, tiež dielo Dušana Jurkoviča. Areál sa nachádza v poli s prístupovou cestou k obci Ivánka pri Dunaji/. V susedstve je nové bratislavské letisko.

V prípravách na stavbu mohyly bola medzníkom slávnosť polozenia základného kameňa mohyly na Bradle, poriadanej 4. mája 1924 pri príležitosti 5. výročia smrti Štefánika.

Do základného kameňa boli vložené pamätne listiny od prezidenta republiky, predsedu senátu, predsedu poslaneckej snemovne, Pamätníka odboje a Spolku pre postavenie mohyly. Na tejto slávnosti v zastúpení prezidenta T.G. Masaryka prehovril E. Beneš, minister zahraničných vecí.

V rokoch 1924-1925 bola postavená cesta na Bradlo. Jurkovič v rokoch 1925 - 1926 prikrečil k vypracovaniu celkom nového zmenšeného a zníženého projektu oproti tomu, ktorý vypracoval v rokoch 1922 - 1923. Na jar 1927 bola vypísaná verejná súťaž na realizáciu stavby, pri ktorej sa rozhodlo, že mohyly postaví firma Ing. Jaromír Schwarz a spol. v Prahe.

So stavbou mohyly sa začalo 11. júla 1927. Počas prípravných prác 28. júla Okresný úrad v Myjave zvolal komisiu ako súčasť konania na vydanie povolenia stavby. Vzápätí Okresný úrad v Myjave pod číslom 2593 dňa 30. júla 1927 vydal "konačné rozhodnutie" na povolenie stavby mohyly. V prvom roku sa na stavbe pracovalo od 11. decembra 1927. Travertín sa dovážal zo Spišských Vlachov. Po zimnej prestávke sa na stavbe pokračovalo od 21. februára do 20. septembra 1928. Mohyla bola postavená za 220 pracovných dní.

Mohyla obdĺžnikového pôdorysu s orientáciou prístupových strán východ - západ sa skladá z troch hlavných častí: Z dvoch terás stupňovite nad sebou vyrastajúcich z vrchola kopca a nore z vlastného náhrobného objektu - tumb. Rozmery spodnej terasy sú 93 x 62 m a vyššej terasy 45 x 32 m. K úrovni tumb idú schodišťa po južnej a severnej strane. Z každého roku do výšky 12 m sa vypínajú mohutné kamenné obelisky. Optimálny výber lokality nad rodiskom Štefánika zaručil dominantnosť mohyly celému okoliu.

Dňa 18. septembra 1928, počas dokončovacích prác, zišli sa na Bradle kompetentní verejní činitelia, aby do mohyly uložili telesné pozostatky Štefánika. Za Spolok pre postavenie mohyly bol prítomný jeho predseda dr. Samuel Š. O-suský. Do hrobky v tumb, pod ktorou je pochované Štefánikovo telo a pozostatky dvoch jeho sprievodcov, vložili mozog a srdce Štefánika. Tieto pozostatky boli uložené v schránke zo skla, ktorú vložili do kovovej nádoby. Cbe boli zatmené v hlinenej urne, diela ľudového hrnčiarja z Modry. Urnu umiestnili v čele hrobky na základný kameň, ktorý bol položený 4. mája 1924. Nad urnou v múre je upevnený kamenný kríž, ktorý stál na dočasnom hrobe v rokoch 1919 - 1928. Na konci tohto pietneho aktu Dušan Jurkovič položil prvú hrst vápna na zamurovanie hrobky.

Spolok pre postavenie mohyly sa od augusta 1928 intenzívne pripravoval na pietny akt slávnostného odovzdania mohyly verejnosti. Patronát prevzal prezident T.G. Masaryk. Dátum na odhalenie mohyly bol stanovený na 23. september 1928 pri príležitosti 10. výročia vzniku Československa.

V nedeľu 23. septembra prichádzali občania z celej republiky, aby vzdali hold pamiatke Štefánika. Prišli legionári, členovia Sokola a príslušníci čs. armády. Najviac boli - pochopiteľne - zastúpení krajanmi z Košarísk, Brezovej a okolitých obcí. Prezident Masaryk so svojim sprievodom prišiel do Bratislavy už 22. septembra a na druhý deň pricestoval do Brezovej pod Bradlom. V sprievode s prezidentom na čele vystúpili na Bradlo ministri, predstavitelia politických strán a ďalší oficiálni hostia. Pietny akt sa uskutočnil podľa programu o 11,30 hod. Monumentálna mohyla je odvtedy prístupná verejnosti.

Štefánikova mohyla na Bradle sa stala miestom národných pútí. Pre súčasné generácie zostávajú nezabudnuteľnými spomienkové oslavy, ktoré sa uskutočnili 5. mája 1968 pri príležitosti 49. výročia smrti Štefánika. Zhromaždené zástupcy ľudu sa vtedy manifestačne prihlásili k snahám o demokratizáciu života v Československu, čím sa opäť potvrdila pokrková a demokratická tradícia stretnutí na Bradle. Účastníci spomienkových osláv 5. mája 1968 do prijatej rezolúcie zaradili aj požiadavku, aby sa mohyla stala národnou pamiatkou.

V roku 1968, ešte pred oslavami, bola opravená cesta na Bradlo a mohylu vyčistili. Slovenská národná rada 6. júna 1968 mohylu vyhlásila za Národnú kultúrnu pamiatku /NKP/. Oslavy na Bradle boli aj v roku 1969. Ale potom v nasledujúcich rokoch tzv. normalizácie sa o mohylu nikto nestaral. Zub času postupne vážne narušil najmä niektoré časti obloženej travertínom. Stav je kritický. Kompetentné štátne orgány sa začali zaoberať obnovou mohyly od roku 1983.

V minulom roku sa pristúpilo k spracovaniu prípravnej a projektovej dokumentácie. V roku 1989 bolo ukončené spracovanie jednostupňového projektu obnovy mohyly, v rámci ktorej má dôjsť k výmene narušených článkov kamenného plášťa, prinavráteniu pôvodnej funkcie ohniskových šácht, dosadby zelene a inštalácie slávnostného osvetlenia. Projektovú dokumentáciu spracoval Projektový ústav kultúry v Bratislave, dodávateľom stavebných prác bude výrobné družstvo Dunaj.

Architekt a národný umelec Dušan Jurkovič /1868-1947/ má prioritnú zásluhu na postavení mohyly, ktorá bola motivovaná aj jeho osobným vzťahom k Štefánikovi. "Myšlienka miesta, hrobu a pomníka", napísal Jurkovič, "je mojim vlastným prejavom lásky a úcty k velikej a svetovej pamiatke na naše spoločné styky v detstve, jak vznikla v prvej chvíli velikej bolesti nad tragickým osudom, vo chvíli, keď ho, len mŕtveho objala jeho oslobodená zem." Jurkovič svoju myšlienku realizoval citlivo a na vysokej umeleckej úrovni. V odborných kruhoch sa všeobecne uznáva, že Štefánikova mohyla predstavuje jeden z vrcholov monumentálnej pamiatkovej tvorby medzivojnového obdobia v stredoeurópskom priestore.

Lenže písať a hovoriť iba o mohyle a nespomenúť Štefánika alebo spomenúť ho len okrajovo, je perverzita, ktorá sa mohla splodiť iba v podmienkach tzv. normalizácie, -tj. od začiatku 70. rokov. Štefánikovo meno sa opäť vytlačalo z nášho historického vedomia. Publicitu dostala demokratická téza: "Euró. historiografia a publicistika vytvorila okolo postavy Š. nepravdivú legendu vynikajúceho diplomata a jedného z tvorcov čs. štátnosti." /Encyklopédia Slovenska, zv. V. Bratislava 1991, s. 751/ Táto lož má krátke nohy. Štefánik je fenomén novovekých slovenských dejín. Ak sa spomína mohyla na Bradle treba vedieť nielen kto ju projektovateľ, ale aj pre koho bola postavená. Nemali sme národné dynastie, ktoré by nám zanechali honosné hrobky, mauzólea a mohyly panovníkov. Mali sme Štefánika a jeho pozostatky sa nachádzajú v mohyle, ktorá nemá na Slovensku páru. Mohyla na Bradle je v súlade s významom Štefánika v slovenských a československých dejinách.

V roku 1989 spomíname 70. výročie smrti vedca, politika a generála Milana Rastislava Štefánika. Je to príležitosť k zhodnoteniu jeho života a diela. Zatiaľ nám chýba reprezentatívna biografická štúdia Štefánika, ktorá by uspokojila záujem verejnosti. Biografia bez legiend a nadsadeného heroizmu. Ale aj bez falšovania s poukazovaním na tzv. "marxistické triedne kritéria". Staršia literatúra o Štefánikovi je ťažko prístupná. Pritom zhruba dve generácie sa v škole nedozvedeli, kto bol Štefánik.

V 50. rokoch boli odstránené pomníky Štefánika /až na vzácne výnimky/, hoci to boli diela uznávaných výtvarníkov. Zo zachovaných pamiatok nám zostáva mohyla na Bradle, ku ktorej v najbližších mesiacoch poputujú návštevníci túžiaci po poznatkoch o Štefánikovi.

Tento článok nech je skromným príspevkom k oživeniu záujmu a rozšíreniu vedomostí o Štefánikovej mohyle na Bradle.

Jozef Jablonický
/Bratislava, február 1989/

POHĽAD Z VÝŠAVY ORLA

Boli sme my, boli medzi národmi
ako ten náš Kriváň nad tými Tatrami.
Bol ten náš rod v kvete, ale ten kvet
zvädol
Dobrá noc, Slováci, váš svet už zapadol.
A keď aj zapadol, však on zase svitne,
ten náš slovenský rod v nový kvet vykvitne.

Uverejňujeme prvú kapitolu štúdie venovanej tým historickým udalostiam, ktoré stavajú Slovensko a Slovákov do predia medzi ostatné krajiny a národy Európy.

Rímsky historik Kasiodor /+ 570/ vzbudzoval záujem o históriu u svojich žiakov a takto im hoveril: "Vo dne,

v noci uvažuj o pamiatkach otcov, skúmaj začiatky svojho národa, pozoruj deje a písomné pamiatky, lebo ohavnou vecou je, keď chodíš ako cudzinec po svojej vlasti". Súčasný historik - Dr. Chropovský - vyjadruje tú myšlienku slovami: "Každý národ sa snaží zhromaždiť a opatrovať pamiatky po predkoch, aby poznal minulosť svojej krajiny, počiatky vlastnej existencie. Každý sa chce akosi hrdiť tým, čo považuje za dôležité či krásne alebo zvláštne, za svoje, aby ukázal na význam tej či inej epochy, miesta, veci, osobnosti a pod. Osobitne vypuklo sa to vyníma, pokiaľ ide o deje dávno minulé, zahalené rúškom tajomstva". Slovensko sa zeraďuje v Európe medzi malé krajiny a slovenský národ mnohým sa zdá bezvýznamný. Musel bojovať o uznanie svojho územia, svojej reči, ba o svoju púhu existenciu. "Dlhé a dlhé stáročia prešli," - hovorí Štúr - "čo my Slováci alebo ľudia alebo len chatrné a riedke dávali sme znaky života... Dlhé ležalo vo sne Slovensko, rodina naša, nepohnuté, prirazené k zemi víchricou hroznuce dávnych časov." Ale nebolo tomu vždy tak. "Krajina našich otcov," opäť hovorí Štúr - bola krajina veľká! Ako je Dunaj medzi riekami európskymi a ako Tatry nad vrchmi! Po všetkých krajinách rozletelo sa meno a sláva jej, všetky vzdávali jej náležitú úctu; mnohí sa utiekali pod jej ochranu a pod jej obranný štít a hľadali u nej pomoc: bola to krajina slávna! Dunaj zvestoval jej slávu na poludní a vysoká Tatry ohlasovala ju krajinám polnočným". V niekoľkých pokračovaniach sa chceme dotknúť niektorých slávnych udalostí, ktoré stavajú Slovensko a Slovákov do popredia medzi ostatné kraje a národy a dodávajú nám hrdosti a povedomia v našich pohnutých časoch.

Napriek tomu, že Kelti neboli Slovania, musíme si s hrdosťou na nich spomenúť, lebo skoro, v troch stáročiach pred Kristom, postavili slovenské územie na popredné miesto v strednej Európe a po nich zostalo mnoho pamiatok kultúry tak pod zemou ako aj v slovenskom jazyku a najmä v názvoch slovenských vrchov a riek.

Príchod kvádov na Slovensko nás veľmi zaujíma, najmä keď uvážime, že vtedy naša krajina prišla do styku s najväčším politickým útvarom tej doby - s rímskou ríšou - a tiež, keď nazrieme na ich etnickú príslušnosť. V práci sa vynasnažíme dokázať, že v nich treba vidieť predkov Slovákov. Tým sa naša národná história posunuje do prvého storočia, presnejšie do roku 20 po Kristovi, kedy kvádi dostali kráľa s územím Slovenska ako spojenci Rímskej ríše. Vytvorili štátny útvar svojho druhu, ktorý mal popri Rimanoch pohnutú históriu. Na jeho hranici Rimania sústredili jednu devätinu svojej armády. Neraz sami cisári prechádzali územím Slovenska pri svojich vojenských zásahoch. Je to doba uvádzania kresťanstva do krajov rímskej ríše, ale aj jej pohraničné kraje prichádzajú s ním do styku.

Do rozpadnutia rímskej ríše prechádza slovenské územie chaotickými politickými pomermi, ktoré vytvorilo stahovanie národov. Ale národ, ktorý žil za Rimanov, zachováva na Slovensku ďalej svoju totožnosť a keď sa odstránila clona nad našim národom vyvrátením avarskej ríše,

národ prichádza s ochotou k prameňom duchovných pokladov, ktoré mu poskytlo západné a východné kresťanstvo.

To je najkrajšia epopeja slovenských dejín, doba Veľkomoravskej ríše a činnosti slovenských vierozvestov Sv. Cyrila a Metoda. Tu treba poukázať na slovenskosť tejto ríše, ktorá mala za hlavné mesto Nitru a o ktorej jadre Aventín, historik XVI. storočia píše: "Morava od západu hraničila s Čechmi, ... od juhu s Dunajom a siahala skoro až k Čiernemu moru ... Jej kráľ sa považoval za najvyššie knieža Slovanov!".

Aj po páde Veľkomoravskej ríše v rámci Uhorska územie Slovenska si zachovalo ešte stopy predošlej slávy, hoci stratilo politickú samostatnosť a slovenský národ sa musel predierať cez tisícročie v nepretržitých a zložitých pomeroch. To, čo povedal Palacký o českom národe, platí v hodne väčšej miere o národe slovenskom: "Nášmu národu osud nedoprial, aby mohol ako iné národy rozvíjať vo všetkých dobách svoj duchovný život cestou prirodzenou, pokojným a organickým tokom." A pokračujem s Palackým - mutatis mutandis - a beriem na ohľad najmä nedostatky osobných vlôh a odbornej kompetencie, čím sa ani zďaleka nemôžem prirovnávať slávnemu českému historikovi: "Konečne ostáva mi iba túžobné želanie, aby Boh požehnal toto dielo, aby hojne poslúžilo nášmu národu poznať seba samého a k uvedomeniu si toho, čím je a čím byť má."

Václav Sionský

Z KALENDÁRA NAŠICH DEJÍN PRED PÄTDESĽATIMI ROKMI

16. marca 1939: Slovenská vláda rozpustila odborové organizácie, ktoré mali ústredie mimo hraníc Slov. štátu, a ich majetok včlenila do Združenia slov. katolíckych odborových organizácií.

16. marca 1939: Poľsko uznalo Slov. štát

16.-18. marca 1939 na rokovaní ch nemeckých predstaviteľov so slov. vládou vo Viedni zástupcovia nemeckej armády presadzovali odstúpenie slov. územia až po Váh, rozpustenie slov. armády a odovzdanie zbrojných závodov a zásob zbraní Nemecku. Iba s námahou s dr. Tisovi podarilo presvedčiť Hitlera, že slov. vláda by sa v prípade súhlasu nenehla ani do Bratislavy vrátiť. Dňa 18. marca bola konečne sformulovaná zmluva /tzv. ochranná zmluva/, ktorá uspokojovala nemecké nároky iným spôsobom, /pozri 25. marca 1939/. Táto zmluva mala však aj tajné dodatky, ktorými sa zabezpečovali nemecké vojenské a hospodárske záujmy, ako aj využitie slov. zbrojovník.

18. marca 1939: Slov. vláda prijala umesenie o prepustení zo štátnej služby všetkých zamestnancov českej národnosti z dôvodu, že nemajú slov. štátne občianstvo.

23. marca 1939: V Berlíne bola podpísaná zmluva o nezávislosti a integrite Slov. štátu. Nemecko si pre seba vymienilo časť územia Slovenska /Schutzzone/, na ktorom zriadilo svoje vojenské objekty. Ochranná zóna bola časťou územia západného Slovenska ochránená na západe hranicou Slov. štátu, na ktoré dostala nemecká armáda v zmysle zmluvy z 18. marca 1939 právo zriaďovať vojenské objekty a držať v nich vojenskú silu.

23. marca 1939: Z obsadenej Podkarpatskej Rusi vtrhli na územie východného Slovenska maďarské vojská.
24. marca 1939: Bolo vydané vládne nariadenie o tzv. zaštvácaní väzňami nepriateľov Slov. štátu. Na tomto základe sa hneď zriadili zaštváčovacie tábory.
24. marca 1939: Maďarské letectvo podniklo útok na Spišskú Novú Ves, pri ktorom zahynulo 12 ľudí.
25. marca 1939: Vatikán uznal Slov. štát. Ustanovilo sa diplomatické zastupiteľstvo
- marec 1939: Slovenská liga v zahraničí pri príležitosti 20-tého výročia podpísania Pittsburskej dohody vyjadrila sa súhlasne k vzniku Slov. štátu. /Poznámka: Pittsburská dohoda bola podpísaná 30. mája 1918 !/
31. marca 1939: Maďari sa v druhej polovici marca pokúšali obsadiť časť východného Slovenska, napríklad preto, aby si zabezpečili železničné spojenie Košice – Tarnow. Slovinci zúfalou obranou zastavili útok Maďarov a apelovali do Berlína, aby Henkeľ v zájme ochrannej zmluvy zakročila v Budapešti. Henkeľ zakročila, veľmi dvojzmyselná, rovnakým spôsobom, aby sa Slovinci dohodli s Maďarmi. Dobili sa, no na úkor Slovenska.
- marec 1939: KSS zmenila pôvodné svoje heslo "Za slobodné Slovensko v oslobodenom Československu" za heslo "Za slobodné Slovensko". A svoje pôvodné heslo až do leta 1941 dokonca kritizovala "ako časť imperialistických plánov západných veľmocí." Preto v dokumentoch ostro odsudzovala aj reprezentantov zahraničného odboja dr. Ed. Berča a dr. M. Hodžu. Dr. Š. Čusuského a M. Slávika.
4. apríla 1939: Skončili sa na východnom Slovensku boje s Maďarmi dohodou, ktorou sa upravila nová slovensko-maďarská hranica /demarkačná čiara/ na východe v neprospech Slovincov.
11. apríla 1939: Estónsko a Taliansko uznali Slovenský štát. Talianske aj s diplomatickým zastupiteľstvom.
19. apríla 1939: Švajčiarsko uznalo Slov. štát.
20. apríla 1939: Karol Sidon bol poslaný ako mimoriadny vyslanec a sprievodný minister za diplomatického zástupcu Slov. štátu vo Vatikáne. Sidonovým tajomníkom sa stal biskupský sekretár v Spišskej kapitule Jozef Kapala.
25. apríla 1939: Slov. snem prijal zákon o svojom rokovacom poriadku
25. apríla 1939: Slovenský snem vydal zákon o zásilkach A.F. inku
25. apríla 1939: Španielsko uznalo Slov. štát s diplomatickým zastupiteľstvom
30. mája 1939: Keď Stalin videl, že mu Hitler podáva ruku k diplomacii, nečakane pozbavil úradu svojho ministra zahraničia Žida M. Litvinova, ktorý práve viedol rokovania s Angličanmi, a vymenoval na jeho miesto V.M. Molotova. Sam Hitler sa ubezpečil svojimi generálmi 22. augusta 1939, že toto Stalinovo gesto bolo preň rozhodujúcou momentom.
4. mája 1939: Predsedníctvo Slov. vlády nariadilo súpis komunistov, marxistov a Čechov pre účely konfinovania /obmedzenia obmedzenia miesta pobytu/.
4. mája 1939: Anglicko uznalo Slov. štát /de facto/ s diplomatickým zastupiteľstvom.
6. mája 1939: Bola založená Veľká spoločnosť pre zahraničných Slovincov
12. mája 1939: Libéria uznala Slov. štát.
14. mája 1939: V Bratislave sa konali slávnostné vojenské prehliadky; rovnako aj v Prešove, Michalovciach a v Banskej Bystrici.
16. mája 1939: Zriadil sa ziaty poklad Slov. štátu
17. mája 1939: Ecuádor uznal Slov. štát.
21. mája 1939: Dr. Jozef Tiso zosadil neposlušných gardistických veliteľov na čele s A. Machom.
24. mája 1939: Kostarica uznala Slov. štát.

1. júna 1939: Japonsko a Mandžusko uznalo Slov. štát. Japonsko ustanovilo aj diplomatické zastupiteľstvo.

7. júna 1939: Bolo vydané nariadenie o prevzatí časopisov Slovák, Slov. politika, Slov. pravda a Slovák- týždenník HŕŠ.

7. júny 1939: Príslušníci 64. letky slov. letectva vyleteli na štyroch lietadlách z piešťanského letiska. Zasiahli do boja v Poľsku.

8. júna 1939: Juhoašlavia uznala Slov. štát a ustanovila diplomatické zastupiteľstvo

10. júna 1939: Začal vychádzať v Nových Zámkoch /neskôr v Budapešti/ týždenník Slovenská jednota, ktorý vykonal veľkú prácu v stieňovaní Slovákov, noviny dosiahli neskôr, už ako denník, náklad 18. tis. výtlačkov.

12. júna 1939 : Bolo vydané nariadenie prezídia ministerstva vnútra o zabránení prechodu hraníc do Poľska osobám českej národnosti, ktoré chceli v Poľsku vstúpiť do légii.

15. júna 1939: Prezídium ministerstva vnútra povoľuje voľný pohyb 30 člennej nemeckej vojenskej misie na území Slovenska. Úlohou tohto povereného orgánu Slov. vlády pre ministerstvo národnej obrany bolo zreformať slov. armádu na spôsob Wehrmachtu. V rámci tejto misie pracovala aj nemecká spravodajská služba, ako aj doplnovacie veliteľstvo SS na Slovensku.

5. júla 1939 : Vedecká spoločnosť pre zahraničných Slovákov usporiadala po celom Slovensku národné manifestácie pod heslom "Za tú našu slovenčinu v širom svete", aby aj zahraniční Slováci videli v Slov. štáte svoju vlasť.

11. júla 1939 : Vláda Slov. štátu vydala nariadenie o novej organizácii a správe strednej školy

14. júla 1939: Belgicko a Francúzsko uznali Slov. štát /de facto/. Ustanovili sa aj diplomatické zastupiteľstvá.

18. júla 1939: Dr. Tiso prišiel slávnostne ako predseda Slov. vlády a hlava štátu do svojho letného sídla v Topoľčiankach.

21. júla 1939: Uznesením Slov. snemu sa vyhlásila Ústava Slov. republiky /Ústavný zákon č.185- - Sl.z., 1939, č. 41/. Ústava kodifikovala pre Slov. štát také právne základy, aké zodpovedali historickým tradíciám slovenského národa a jeho vrcholným záujmom v príslušnom období. Po formálnej stránke ústava nadviazala na republikánsku tradíciu ČSR. Zachovaním klasickeho delenia štátnej moci prevzala aj podstatný element konštitučných zriadení moderných demokracií. Od týchto sa dištancovala usporiadaním sociálnych štruktúr, inšpirovaných pápežskými encyklikami a vtedy aktuálnymi modelmi rakúskej a portugalskej ústavy ale najmä svojou otvorenou vyznávanou kresťanskou orientáciou. Schválenie ústavy slovenským snemom znamenalo vrcholný akt uplatnenia štátnej suverenity a súčasne prejav dištancovania sa od cudzích vzorov. Ústava nadobudla účinnosť dňom vyhlásenia.

V preambule Ústavného zákona je napísané: "Slovenský národ pod ochranou Boha všemohúceho od vekov sa udržal v životnom priestore mu určenom, kde s pomocou Jeho, od ktorého pochádza všetka moc a právo, zriadil si svoj slobodný slovenský štát. Slovenský štát záŕňuje podľa prirodzeného práva všetky mravné a hospodárske sily národa v kresťanskú a národnú pospolitosť, aby v nej usmernil sociálne protivy a vzájomne sa križujúce záujmy všetkých stavovských a záujmových skupín, aby ako vykonávateľ sociálnej spravodlivosti a strážca všeobecného dobra v súlade jednotnosti dosiahol mravný a politický vývojom najvyšší stupeň blaha spoločnosti i jednotlivcov."

25. júla 1939: Fínsko uznalo Slov. štát.

21. júla 1939: Prezídium ministerstva vnútra povolilo voľný pohyb na území Slovenska 31 - člennej nemeckej spojovacej koniie.

25. júla 1939: V Bratislave bola založená Slov. vysoká škola technická, ktorú nárne žiadalo Slovensko takmer 20 rokov.

25. júla 1939: Slov. snem odhlasoval zákon o verejnej správe vnútornej, ktorým sa rozdelilo územie Slov. štátu na šesť žúp.

26. júla 1939: Švédsko uznalo Slov. štát a ustanovilo sa diplomatické zastupiteľstvo.

Júl 1939: Po nútenom odchode Sidora do Vatikánu sa na Slovensku rozvinulo opozičné hnutie, ktoré sa už od začiatku roku 1939 tajne zgrupovalo okolo Sidora a ktoré v lete začalo vládne robit' veľké starosti. Sidorovi prívrženci vyvolali rad demonštrácií, vydávali letáky a po porážke Poľska hľadali styky a spoluprácu aj s niektorými inými opozičnými skupinami. V zime 1939-40 však toto hnutie stratilo na význame, aj keď sa ľudácka opozícia, v ktorej popri Sidorovi bol hlavnou postavou predseda snemu Martin Sokol zachovala až do konca leta 1944.

11. augusta 1939: Prezident dr. Tiso menoval Najvyššiu radu obrany štátu; tvoril ju okrem neho: minister vnútra dr. Tuka, minister zahraničných vecí dr. Ďurčanský, minister národnej obrany generál Čatloš a hlavný veliteľ HG A. Mach. Úlohou rady boli vojensko - politické otázky spojené s obranou Slov. štátu /zásobovanie armády počas vojny, strážna služba železníc, objektov, spojov, obranné spravodajstvo a financie, úprava terénov v pohraničí a v zázení, spolupráca s HG a FS a i./. Spolu s Radou bol vytvorený Medziministerský zbor obrany štátu, do ktorého menovali predsedníctvo vlády a všetky ministerstvá po jednom zástupcovi. Najvyššia rada mala svoj Generálny sekretariát pri Ministerstve národnej obrany /11 odborných referentov/. Generálnym sekretárom sa stal plukovník Št. Jurech /zatknutý Gestapon 5. 9. 1944 pre spoluprácu s odbojom/.

12. augusta 1939: Ministerstvo vnútra rozpustilo všetky spolky účinkujúce v rámci sociálno-demokratickej strany a zakázalo im ďalšiu činnosť.

12. augusta 1939: Bola podpísaná zmluva o ochrannej zóne k zmluve o ochrane Slovenska z 18. a 23. marca 1939.

13. augusta 1939: Rumunsko uznalo Slov. štát.

24. augusta 1939: Nemecká armáda prekročila slov. hranice smer Ongern - Pezinok - Trnava - Žilina pešo i železnicou s cieľom dosiahnuť hranice Poľska.

27. augusta 1939:† Bola vyhlásená autonómia Chorvátska.

O B S A H

Doba a osobnosť	2
Ohnivý naturel	3
Štúdiá k hvezdárskemu portréту M.R.Š	7
Slovenský astronóm	13
Štefánikova mohyla na Bradle	14
Pohľad z výšavy orla	18
Z kalendára našich dejín	20